

Bába Szilvia

A trianoni békediktátum hatása a tengeren túli magyar diaszpóra életére

Trianon előtt, 1867 után, tehát a kiegyezést követően indult meg és az 1880-as, 1890-es években vált tömeges méretűvé, illetve a századforduló utáni években, 1906–1907-ben érte el csúcspontját ez a kivándorlási hullám.¹ Magyarország tulajdonképpen abba a nagy migrációs hullámba kapcsolódott be az 1880-as és 1890-es években, amelyben Nyugat-Európa országai, döntően Németország, Írország, a skandináv államok az 1840-es évektől vett részt. Tehát Nyugat-Európa után Közép-, Dél- és Kelet-Európát, Olaszországot, a lengyel területeket, az Osztrák–Magyar Monarchiát és Oroszországot is elérte a tengeren túlra vándorlás hulláma. Elsősorban a nehéz megélhetés, a nyomor miatt a peremvidékekről, főleg északkeletről (Sáros, Borsod, Ung, Zemplén, Hajdú, Szabolcs megyékből) vándoroltak ki tömegek, döntően az Amerikai Egyesült Államokba. Ausztráliába csak szórványosan érkeztek. Latin-Amerikába, főleg Brazíliába, Argentínába vándoroltak ki, elsősorban földműve-

sek. A kivándorlók jelentős többsége föld nélküli zsellér, szegény paraszt, néhány holddal rendelkező kisgazda, kisiparos, városi munkás és cseléd volt. (Várdy, 2000). Ám később az „Amerika-láz” elterjedt a módosabb parasztok, iparosok és kereskedők körében is, Nyugat-Magyarországon, a Délvidéken, Erdélyben és a fővárosban egyaránt. Ekkor még viszonylag kis létszámban emigráltak értelmiségiek és művészek.

1867 után a trianoni döntésig főleg az USA-ba a kivándorlók száma 1,5–1,8 millió fő közé tehető. E hullám emigránsai döntően pénzt akartak keresni és haza szerettek volna jönni. Tehát a kivándorlásnak nem politikai, hanem elsősorban gazdasági, másodsorban társadalmi okai voltak. Az emigránsok önmagukat vendégmunkásként határozták meg. Tőkét szerettek volna összegyűjteni, hogy majd visszatérve hazájukba, földet vehessenek... Ez magyarázza azt, hogy viszonylag kevés volt a családos kivándorlás; jellemzően fiatal

¹ *Magyar identitás a tengeren túli diaszpórában* című doktori (PhD) értekezésemben, amelyet 2015 októberében, summa cum laude eredménnyel védtem meg a Pécsi Tudományegyetem Interdiszciplináris Doktori Iskolájában, egy nulladik és további hét kivándorlási hullámot különböztet meg: 1849 előtt, 1849–1867 között, 1867–1914/Trianon között, a két világháború között, a második világháború után, 1956 novembere – 1957 tavasza között, 1957-től 1991-ig, 1991-től napjainkig. A kivándorlási hullámok során különböző okból, eltérő társadalmi csoportok hagyták el szülőföldjüket, és ezeknek az okozati eltéréseknek, társadalmi különbségeknek nagyon komoly következményei vannak az asszimiláció, a magyarságtudat, az identitás és a Magyarországhoz való viszony dimenzióiban.

férfiak mentek. A nők csak később mentek tömegesen, férjük vagy vőlegényük után.

Az USA-ban a magyarok leginkább az északkeleti parton, az acél- és vasút-ipari, valamint a bányavárosokban telepedtek le. A gyár- és bányatelepeken ún. „burdosházban” (bourd house) laktak. Itt kaptak szállást és ellátást. Az egy-egy magyarországi faluból kivándoroltak az új környezetben is együtt maradtak, egy helyen telepedtek le, így eredeti közösségeik kontinuitását fenn tudták tartani. Számos amerikai városban, településen, a XIX–XX. század fordulójára magyar kolóniák jöttek létre. A saját pénzükre és erejükre támaszkodva, ekkor kezdtek el templomok építését, iskolákat és újságokat alapítottak, létrejöttek a magyar szervezetek. Sokan telepedtek át az USA-ból Kanadába, hogy mezőgazdasággal foglalkozhassanak. Döntően Közép- és Nyugat-Kanada, Alberta, Manitoba és Saskatchewan tartományok voltak a célpontok. A soha meg nem munkált mocsarakat, erdőket, sziklával borított területeket kellett termőföldre, kertekké, legelőkké varázsolniuk az úttörőknek.

Amikor az első világháború véget ért, illetve aláírták a trianoni békediktátumot, a magyarok döntő többsége a végleges letelepedés mellett döntött, hiszen sokaknak határon túlra, idegen országba került a szülőfaluja. Másrészt a már Amerikában született második generáció nem akart Magyarországra költözni. Noha a szülők szerettek volna hazamenni, a gyermekek már amerikaiak (is) voltak. A bányatelepekről és a burdosházakból ekkor tömegesen költöztek

el a magyarok, ami egyúttal együtt járt a nagyvárosok magyar negyedeinek kiépítésével. Az amerikai magyar negyedek jellemzően egy utca, tér környékén alakultak ki, noha a két világháború között az USA-ba érkezők már nem a magyar kolóniákban telepedtek le. A kolóniák lélekszáma 3 ezertől 43 ezerig terjedt.

Trianon után, a második világháború előtt politikai,² világnézeti és egzisztenciális okokból vándoroltak ki, részben a polgári értelmiség (ügyvédek, orvosok, tudósok, mérnökök) és a művészek soraiból. Az első világháború befejezése után, Délvidékről és a Mura mentéről mentek a magyarok Ausztráliába, ám az 1930-as évek elején a létszámuk még mindig csak a 300 felé közelít. Kanadában, mintegy 60-80 ezren telepedtek le. A kanadai állam is szorgalmazta a bevándorlást, a letelepedést. Sokan érkeztek a trianoni határok következtében létrejött utódállamokból, döntően a férfiak, családjuk nélkül, többen jómódúak. A nők, gyermek később követték őket. A húszas években érkezett bevándorlók között kevesebb volt a vagyontalan, a zsellér, döntően kisiparosok, jobb módú földművesek és szakképzettek, továbbá a Tanácsköztársaság politikai menekültjei keltek útra. Az 1921-es kanadai népszámlálás szerint 13 181 magyar élt Kanadában, és a második világháborúig több mint 40 ezren vándoroltak be.

Az 1920-as években érkező magyarok is próbáltak egy csoportban lakni, hiszen nyelvismeret hiányában erősen egymásra voltak utalva. Továbbá még ekkor is előfordult az egy helyről való elszármazás. Például

² Az 1919-es Tanácsköztársaság vezetői, kommunista és szociáldemokrata politikusai menekültek az osztrák fővároson keresztül Szovjet-Oroszországba, Bécsbe, Berlinbe, Párizsba vagy más nyugati országba, ahol ideiglenes otthonra találtak. (Kunz, 1997)

Calgaryba nagyobb részben Szabolcs, Szatmár, Zemplén, Gömör, Nógrád, Borsod és Békés megyékből, Edmontonba Abaúj, Zemplén, Hont és Nógrád megyékből vándoroltak ki (Ruzsa, 1940). Ugyanakkor a magyarok már nem burdosházakban éltek, hanem olcsó és zsúfolt albérletekben. Később, a gazdasági világválság utáni fellendülés eredményeként, ki tudtak költözni a város szélére, kertés házakba (Bakó, 1988). *Ebben az időszakban csak Kanada délkeleti részén, főként Ontario tartomány városaiban alakulhattak ki magyar negyedek.*

Latin-Amerika, döntően Argentína és Brazília, valamint az USA-hoz közeli Mexikó és Kuba vált elsődleges célterületté az 1920-as években, ahová főként a határon túlra került térségekből menekültek: Felvidékről, Erdélyből, Vajdaságból.³ „...egy, a brazíliai magyar kolónia által saját magáról megjelentetett 1938-as munka az utódállamokból származó magyarok részarányát 90%-ban állapította meg... dr. Fernando Callage... különböző adatokra hivatkozva megállapította, hogy 1908 és 1929 között összesen 56 716 magyar nemzetiségű bevándorló érkezett Brazíliába, akik közül csupán 6501 személy (11,46%) rendelkezett magyar útlevéllel... az utódállamokbeli magyarok számát nehéz lenne megbecsülni, de feltételezhetjük (egy, a mexikói magyarok által 1925-ben írt memorandum alapján), hogy körülbelül négyszer annyian voltak, mint magából a csonka országból érkezettek.” (Torbágyi, 2004:43,266). Thirring Gusztáv számításai szerint a Csehszlovákiából 1924 és 1926 között elmenők 69%-a háborút megelőzően

a Magyarországhoz tartozó Felvidékről indult útnak (Puskás, 1982).

Brazíliában a magyarok vidéken a kávé-, a gyapot-, a rizs-, a bab- és a kukoricaföldeken dolgoztak. Voltak családok, akik maguk próbálkoztak cukornádat, dohányt, gyümölcsöt, pamutot termesztani és állatot tenyészteni. Argentínában Buenos Airesben és Santa Fe tartományban telepedtek le a magyarok. Uruguayban Montevideóban koncentráltak a magyar bevándorló földmunkások, munkások, kisiparosok. Mexikóban a nagyobb városokban és a vidéki bányá- és kőolajtermelő városokban telepedtek le.

A harmadik kivándorlási hullám közössége „szinte semmilyen hatással sem volt az amerikai magyar központokra és azok mindennapi életére. Az amerikai magyar negyedekben az élet folyt tovább a maga egyszerűségében... egyleti gyűlések, nemzeti ünnepek, táncok, politikai gyűlések... templomba járás. Mindez párhuzamosan haladt... az amerikanizálódás elleni harcával, valamint a Trianonban megcsonkított haza ügyének a lelkes fölkarolásával. Az utóbbi kérdésben különben minden magyar egyetértett – függetlenül vallásától, politikai fölfogásától, tanultságától és társadalmi helyzetétől. Sőt, talán a Trianon-kérdés volt az egyetlen ügy, amely köré az egész amerikai magyarság egy emberként és teljes lelkesedéssel fölsorakozott.” (Várdy, 2000:352). Az „öregamerikások” és az első világháború, a trianoni döntés után kivándorolt magyarok nem keveredtek, és csak a trianoni döntés igazságtalanságában értettek egyet, e kapcsán voltak hajlandók az összefogásra.

³ Jellemzően a Trianon utáni kivándorlással a határon túlra került országrészekben született írók, költők, mint például Dsida Jenő, Tamási Áron, Zilahy Lajos, Harsányi Zsolt, foglalkoztak szépirodalmi műveikben.

Sárkány Mihály szerint: „...az ösztartozás érzésének kialakítása, az etnikum formálódása korántsem mindig spontán vagy az érintettek kezdeményezésére létrejövő folyamat, előidézhetik külső tényezők is” (Sárkány, 1989:52). Ekkor Trianon volt ez a kül-

ső tényező, később a második világháború, majd az 1956-os forradalom és szabadságharc. Az Amerikában, Kánadában és Latin-Amerikában, később Ausztráliában élő magyarok is összefogtak a menekültek, illetve a háború sújtotta Magyarország megsegítésére.

Felhasznált irodalom

- Bába Szilvia [2015]: *Az óperenciás tengeren túl. Magyar identitás a diaszpórában*. Kárpát-haza könyvek. Nemzetstratégiai Kutatóintézet – Méry Ratio Kiadó, Budapest, 306 old.
- Bakó Ferenc [1988]: *Kanadai magyarok*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 319 old.
- Puskás Julianna [1982]: *Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban 1880–1940*. Akadémiai Kiadó, Bp., 638 old.
- Sárkány Mihály [1989]: *Az identitás kutatása az angol és az amerikai szociál- és kulturális antropológiában*. In: Váriné Szilágyi Ibolya – Niedermüller Péter (szerk.) [1989]: *Az identitás – kettős tükörben*. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, Budapest, 39–59. old.
- Ruzsa Jenő [1940]: *A kanadai magyarság története*. Toronto, 510 old.
- Torbágyi Péter [2004]: *Magyarok Latin-Amerikában*. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 344 old.
- Várdy Béla [2000]: *Magyarok az Újvilágban. Az észak-amerikai magyarság rendhagyó története*. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia, Budapest, 840 old.